

VOLKOVI V SLOVENIJI

Podatki so orožje proti politiki

“V starih časih je bilo v tej vasi veliko ovac, zato so jo sprva imenovali Ovčja jama. Kmalu se je po tukajšnjih gozdovih naselilo veliko volkov, ki so napadali ovce in se z njimi hranili. Ljudje so razmišljali, kako bi se ubranili volkov, in našli so rešitev: izkopali so jamo, vanjo so dali ovco, ki je privabila volkove, ti pa so popadali v jamo. Zato se vas zdaj imenuje Volčja Jama.” Tako zgodovina o izvoru imena posavske vasi. Volka smo v Sloveniji že skoraj iztrebili, a si je opomogel. V posavsko hribovje se še ni vrnil, pa je že mnogim trn v peti. A veliko godrnjanja nad tem največjim in najstarejšim predstavnikom psov lahko brez dvoma pripišemo nepoznavanju vrste. Še danes je v literaturi kopica napačnih podatkov o volku, med ljudmi še vedno živijo razne polresnice in miti, ki rišejo sliko krvoločnih napadalnih živali, ob tem pa za njihov slab sloves skrbijo še šokantne novice o “poklani” živini. Pri tem pa pozabljamo, da naraščanje števila ovac in škodni dogodki zelo “sumljivo” sovpadajo.

Andreja Kutin

Projekt, ki je dobil ime SloWolf in uradni naslov “Varstvo in spremljanje varstvenega statusa populacije volka v Sloveniji”, bo skušal opraviti z neznankami o življenju volkov pri nas. Gre za precej velik podvig, saj je o volku pri nas znanega bore malo, še posebno če ga primerjamo z risom in medvedom, raziskovanja pa se je lotila podobna ekipa kot pri mačjem in medvedjem primeru.

“V prvi vrsti je namen tega projekta pridobiti čimveč uporabnih informacij, ki bi olajšale upravljanje s populacijo volkov v Sloveniji in zagotovile dolgoročno preživetje volkov v Sloveniji. Sodelujejo: Biotehniška fakulteta univerze v Ljubljani s tremi oddelki, za biologijo, gozdarstvo in agronomijo. Poleg Biotehniške fakultete sodeluje še Veterinarska fakulteta, partnerji pa so Zavod za gozdove ter društvo Dinaricum, pomemben zunanji sodelavec je tudi Lovska zveza Slovenije,” našteje široko navezo dr. Hubert Potočnik, asistent na biološkem oddelku Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, del ožje “terenske” volčje ekipe.

O volku želijo izvedeti pravzaprav vse: zbrati skušajo nove podatke o populaciji, o številčnosti volka, o velikosti tropov, o preživetju, razširjenosti volka, z različnimi metodami pa bodo izluščili informacije, ki bodo omogočile čim uspešnejše upravljanje populacije volka. Kajti ena od pomembnih tem, ki se tičejo volka v Sloveniji, je konfliktnost volka, kar povzroča redna nesoglasja ob določanju letnega odstrela živali. S točnimi podatki bo možnosti za manipulacijo s številkami manj, kar se je pokazalo že pri medvedu, ko je ista ekipa s sodelavci uspešno preučila medvede in omejila njihov odstrel.

“Seveda je volk konflikten predvsem z vidika pojavljanja škod pri domačih živalih, zlasti pri drobnici. Zato želimo ugotoviti učinkovitost različnih ukrepov, ki bi zmanjšali konfliktnost volka oziroma škode drobnici. Zaradi tega je v projektu delo zastavljeno tako, da poteka na področju pridobivanja biološkega znanja in soci-

oloških vedenj z vidika splošne javnosti, rejcev drobnice, lovcev, ki lahko najbolj neposredno vplivajo na populacijo volka. Radi bi čim natančneje analizirali, kje in zakaj se škode pojavljajo, v kakšnih razmerah se pojavljajo primeri najbolj intenzivnih škod, kje se ponavljajo, in pripravili bi radi predloge z ukrepi, ki bi konfliktnost volka v čim večji meri zmanjšali. Dolgoročno bomo pri tem uspešni le, če se ohrani pozitiven odnos družbe do volka,” napoveduje sogovornik.

Ne krvoločnost, temveč refleks

Zgodba je podobna kot pri medvedu, le da je volk pri rejcih precej slabše zapisan kot medved. Ljudje jim radi pripisujemo tudi človeške lastnosti, in sicer povečini slabe. Potočnik: “Pri volku je konfliktnost rejcev do volka mnogo bolj izrazita, pa tudi

Dr. Hubert Potočnik: “Če imaš dober monitoring, je upravljanje s populacijo mnogo preprostejše. Ni manipulacij, političnih ali ideoloških pritiskov, saj podatki ne dopuščajo veliko maneverskega prostora za vmešavanje politike v strokovna vprašanja.”

jo eno žival in ubije jo najbolj izkušeni volk, zato da imajo zagotovljen plen. Ne dopusti, da bi mlada žival ubijala. To uganko bomo poskušali pojasniti z genetiko.”

Sploh je genetika eden ključnih delov reševanja slovenske volčje uganke in genetski material volkov bodo dobili na več načinov. Zelo pomembno je jemanje vzorcev slin z živali, ki so jih pobili volkovi, ter vzorcev z dlak in s površine iztrebkov. “Tako bomo dobili število živali, ocenili število krdel v Sloveniji, ugotovili, koliko volkov sploh sestavlja trop, pa tudi, kateri tropi so bolj konfliktni, kateri manj, pa še to, kaj je razlog, da nekateri tropi volkov večkrat napadejo drobnico, drugi pa manj,” pravi strokovnjak.

Vdor na volčji teritorij

Vse to je del velike, zapletene sestavljanke, ki so jo v okviru projekta že začeli sestavljati. V poletnih mesecih so s tuljenjem izživali oglašanje volkov in ugotovili, koliko krdel živi pri nas. S tuljenjem posnemajo “vdor” tujeega volka na teritorij določenega krдела, saj volkovi radi odgovorijo, da je območje že zasedeno. “Povsod, kjer živijo volkovi, smo že opravili izzivanje, izjema je samo še širše območje Trnovskega gozda, kamor se bomo odpravili v začetku oktobra. Posebnost izzivanja z oglašanjem je ta, da so v poznem poletnem času mladiči že zapustili brlog. V brlogu so namreč samo nekaj tednov, in ker so še dokaj naivni, na tako tuljenje zelo hitro odgovorijo. Zato je zelo velika verjetnost, da se oglašijo, če so v okolici kraja, kjer ‘tuli’.” Poleg tega se njihovo oglašanje zelo dobro loči od oglašanja odraslih volkov,“ biolog pojasni izzivalne tehnike. Biologi so tako z izdatno pomočjo prostovoljcev in poklicnih lovcev Zavoda za gozdove Slovenije na vsakem kraju tri noči zapovrstjo tulili ter s tem izkoriščali teritorialni nagon volkov. Volkovi s tuljenjem (in z uriniranjem) označujejo teritorij tropa, na katerega nima pravice

Volkovi v naravnih razmerah pravzaprav sami uravnavajo velikost populacije. Imajo namreč zelo močne notranje mehanizme za uravnavanje številčnosti. Parita se skoraj izključno samo starša krđela, alfa samec in samica, če je plena manj, so tropi manjši in smrtnost volkov je večja.

V naravnih razmerah ubijejo eno žival in ubije jo najbolj izkušeni volk, zato da imajo zagotovljen plen.

stopiti noben drug volk razen članov krdele. Gre torej za čisto resno nalogo, ki jo opravljajo redno (ne samo ob romantični polni luni). Rezultati zahtevnih nočnih podvigov so zanimivi, mladiči so "izdali" šest različnih tropov. Ker je družbeni red v volčjih krdelih strogo določen in se parita samo alfa samec in alfa samica, je v enem krdelu zgolj eno leglo mladičev; dalje je matematika zelo preprosta: eno javkanje mladičev označuje eno krdelo.

Brez manipulacij

Vse metode za sestavljanje končne slike o volkovih pri nas - sledenje, genetske raziskave in izživanje s tuljenjem - bodo ponovili v treh sezonah. "Zadovoljni smo, da je letos stvar zelo dobro uspela. Seveda pa imamo že cel seznam, kako bi še izboljšali delo. Do konca projekta bomo meto-

de dodelali tako, da bodo lahko postale del stalnega sistematskega monitoringa," pojasni dr. Hubert Potočnik. In še doda najpomembnejše: "Če imaš dober monitoring, je upravljanje s populacijo mnogo enostavnejše. Ni manipulacij, političnih ali ideoloških pritiskov, kajti podatki ne dopuščajo veliko maneverskega prostora pri vmešavanju politike v strokovna vprašanja. Tako zdaj zelo dobro kaže pri medvedu, saj se po genetskih in drugih analizah ta problematika skorajda ne pojavlja več v javnosti, ker so stvari strokovno mnogo bolje pojasnjene. Zelo pomembne so tudi sociološke raziskave, kaj o volku menijo lovci, zakaj mislijo, da je konflikten. Seveda je pomemben tudi odnos rejcev drobnice do volkov, zato bo sodelavka, ki se s tem ukvarja, z anketami obiskala kakšnih 400 rejcev." Naj

se sliši še tako naivno, volkovi v naravnih razmerah pravzaprav sami uravnavajo velikost svojih populacij. Imajo namreč zelo močne notranje mehanizme za uravnavanje številčnosti. Parita se skoraj izključno samo starša krdele, alfa samec in samica, če je plena manj, so tropi manjši in smrtnost volkov je večja. "Hitro se prilagodijo naravnim razmeram, ampak v pokrajini, v kateri prevladuje vpliv človeka, so vzrok smrtnosti volkov zelo pogosto, neposredno ali posredno, ljudje. Legalen ali ilegalen odstrel, velikokrat pa tudi promet. Tudi zgodnja smrtnost pri mladičih je zelo velika in lahko doseže tudi dve tretjini. Vemo, da volkulja skoti približno pet mladičev in iz tega izhaja napačna predstava, da trop vzgoji pet mladičev. Ta številka je bistveno manjša. V Sloveniji predstavlja legalni odstrel kompromisno rešitev, letos bo odstreljenih 12 volkov, vprašanje pa je, koliko je odstrel učinkovit za zmanjševanje konfliktov," pojasni Potočnik.

Koliko je odstrel učinkovit pri zmanjševanju konfliktnosti volkov, še ni jasno.

FOTO: MIHA KRIVEL

Pes, volk - ali oba?

Še en zelo pomemben del volčje uganke sestavljajo njihovi najbližji sorodniki, domači psi, ki se, kadar so prisiljeni preživeti v divjini, prav tako radi lotijo ovac. "Zelo redko lahko z gotovostjo rečemo, da so neko škodo povzročili volkovi ali psi. To je delikatno vprašanje. Da se to dogaja, dokazujejo primeri z območij, kjer volka ni, so območja severovzhodne ali osrednje Slovenije, kjer kar precej napadov na domače živali izvedejo psi. Na območjih, kjer je volk, pa je večkrat zelo težko reči, ali je škodo povzročil volk ali pes. Tukaj pride na vrsto genetski monitoring in prve raziskave dajejo dobre rezultate," pravi Potočnik. Iz vzorcev z ugriznih ran jim je uspelo izolirati dovolj kvalitetno DNK, da bodo lahko ugotovili, kateri volkovi oziroma tropi so bili na delu ali pa so škodo morda povzročili psi. Za to, da bi lahko ločili pse od volkov, so biologi morali odvzeti vzorce DNK še psom, v ta namen so pridobili vzorce velikega števila psov in tako so dobili referenčno genetsko bazo psov in posebej volkov. Oboji so namreč v bližnjem sorodstvu, tako da iz naključnega vzorca ni mogoče izvedeti, ali je škodo povzročil volk ali pes. Določiti morajo prav posamezno žival. A pri tem se težave z domačimi psi

Ljudje jim poskušajo pripisati človeške lastnosti, češ da so krvoločni, zlobni. V resnici pa je to le refleksno vedenje, ki se sproži v nenaravnih razmerah, ko volkovi pridejo v ogrado z drobnico. Vsak skok ovce sproži nov tek za živaljo in volk refleksno žival tudi ubije.

FOTO: MIHA KRIVEL

ne končajo, razlaga Potočnik: "Še več težav je lahko s križanci. S severa Italije in iz Hrvaške so letos poročali o primerih križancev med volkovi in domačimi psi. Pri nas ne pričakujemo visokega deleža križancev, a glede na to, da nimamo o tem pravzaprav nobenih podatkov in da v naravno okolje vsako leto ljudje spustijo mnogo psov (Italijani v času počitnic izpustijo 10 milijonov psov), lahko vedno nekaj psov preživi, še posebno na območjih, kjer je dovolj naravnega plena. In seveda se potem poveča možnost, da se te živali sparijo z volkom. Ne bi se mogle sicer priključiti tropu, ampak srečajo mladega volka ali volkuljo, ki se osamosvaja, in v tem primeru pride med njima do parjenja. Taki križanci pa so lahko mnogo bolj konfliktni od volkov tudi zaradi tega, ker se drugače obnašajo do človeka. Pri zdravih volkovih pa v literaturi praktično ne navajajo primera, da bi volk v Evropi napadel človeka."

Volkovi brez meja

Konfliktnost volkov je povezana s številnimi dejavniki, odvisna je od velikosti naravnega habitata do številčnosti naravnega plena, zato se na oddelku za gozdarstvo Biotehniške fakultete intenzivno ukvarjajo z ugotavljanjem gostote parkljarjev. Primerjali

bodo gostoto srnjadi tam, kjer volk že živi, ter tam, kjer ga ni, pa je prostor tak, da bi mu sicer ustrežal. Takšno je Pohorje, kjer je gozdnata pokrajina, a volkov tam ni. Trenutno je prisoten na zahodu Bele krajine, Kočevskem, Notranjskem, Menišiji, v Čičariji, na senožeško-brkinskem območju, na območjih Trnovskega gozda ter Nanosa; več podatkov je za zadnjih 10 let. Tudi na širšem območju Pokljuke opažajo posamezne volkove, manj pa tudi teritorialne trope volkov.

Ker en trop potrebuje kar precej prostora, 250 do 300 kvadratnih kilometrov, je poseljenost volkov v prostoru razmeroma redka. "Brin je za zdaj edini volk, ki nam ga je uspelo ujeti in mu namestiti GPS telemetrično ovratnico. Zvečer je lahko še ob meji z Italijo, zjutraj pa že malo pred Reko, kar pomeni, da lahko prehodi in preteče več kot 25 kilometrov v eni sami noči. Pokazalo se bo, da je del tropov, ki jih zaznavamo v Sloveniji, prisoten tudi na Hrvaškem, zaradi tega je pomembno, da se na eni in na drugi strani zavedamo, da imamo velik delež skupnih volkov. Kajti če bomo načrtovali na vsaki strani meje vsak zase, lahko nasprotujoče si odločitve pripeljejo do nevarnega večanja možnosti, da bi volk v naših krajih izumrl za vedno," opozarja dr. Hubert Potočnik. ■

Zeleni teden

Minuli teden se je pričel evropski teden mobilnosti, teden, v katerem naj bi za prevoz namesto avtomobila raje izbrali javni prevoz ali kolo, o smotnosti tega početja različne organizacije prepričujejo Evropejce na razne načine. Focus, društvo za sonaravni razvoj, in informacijske točke Evropske komisije Europe Direct v evropskem tednu mobilnosti skupaj spodbujajo kolesarjenje s simpatičnimi samolepilnimi odsevniki z napisom "En avto manj" ter tako izpostavljajo kolo kot najboljše prevozno sredstvo, predvsem v mestih. Kolo je optimalno prevozno sredstvo za premagovanje kratkih in daljših razdalj, ne povzroča emisij in zavzema malo prostora. Kolo je velikokrat tudi edino prevozno sredstvo za tiste, ki nimajo avtomobila. Dejstvo je, da v več kot 50 odstotkih primerov osebni avtomobil uporabljamo za poti, ki so krajše od 5 km. Če bi takšno razdaljo prekolesarili, bi to pomenilo nižje stroške, saj ob tem, da nas prevoz s kolesom stane manj, povzročamo manj zastojev in z njimi povezanih ekonomskih stroškov ter posredno vplivamo tudi na zmanjšanje stroškov za zdravstvo. Poleg tega s kolesarjenjem zmanjšujemo mobilno diskriminacijo in socialno izključenost, saj kolo omogoča večjo neodvisnost, je dostopno mladim in starim, bogatim ali revnim, z omogočanjem mobilnosti tudi tistim, ki ne vozijo avtomobila.

Tudi Eko maraton v Mariboru je spodbujal "zeleno razmišljanje".

Kolo povzroča manj emisij in hrupa, niža porabo neobnovljivih naravnih virov in boljša izrabo prostora, izboljšuje počutje, saj uporaba kolesa predstavlja redno, spontano rekreacijo, ki lahko pripomore k boljšemu zdravstvenemu stanju.

K manjši rabi avtomobilov poziva tudi evropski komisar za okolje, Janez Potočnik: "Vse preveč Evropejcev se na daljša in krajša potovanja, kar je še posebno zaskrbljujoče, odpravlja s svojimi avtomobili. To je razlog za skrb iz več razlogov - več voženj pomeni več prometnih nesreč in večjo onesnaženost zraka. Večja raba avtomobila pomeni tudi manj gibanja, kar povečuje delež pretežkih in predebelih ljudi po vsej Evropi. Prav zato letošnji evropski teden mobilnosti z osrednjo temo 'Potuj pametneje, živi bolje!' poziva lokalne oblasti, naj bolj upoštevajo vpliv prometne politike na urbano okolje in kvaliteto življenja v njem ter ljudem pomagajo izbrati pametnejše in bolj zdrave oblike mobilnosti."

"Kolesarjenje očitno nosi ogromen potencial, ki pa se v Sloveniji ne spodbuja v dovolj veliki meri oziroma se celo zatira," meni Marjetka Benčina iz društva Focus. "Kolesarska infrastruktura je v slabem stanju, kar zmanjšuje varnost kolesarjev. Kolesarjem za prekrške izrekajo visoke kazni, s tem sicer ni nič narobe, saj moramo vsi spoštovati pravila in zakone, vendar so zaradi neprimerne infrastrukture kolesarji največkrat prisiljeni storiti prekršek. Občine zato pozivamo, da v prvi vrsti zagotovijo temelje za varno kolesarjenje, torej urejeno infrastrukturo," je še dodala Benčinova. (ank)